

O POVESTE DIN CIMITIRUL OAK HILL

În 2017, a apărut un roman straniu, experimental, care a surprins într-o oarecare măsură critica literară. Este vorba despre *Lincoln in the Bardo** de George Saunders. Ce-i drept, cartea era una așteptată, George Saunders fiind un nuvelist foarte bine cunoscut, cel puțin în State. Romanul nu a dezamăgit, iar criticii s-au întrecut în laude. Cititorii, la fel. Nici nu se putea întâmpla altfel, zic eu. Subiectul impresionează, personajele sunt puternice, bine conturate. În plus, plasarea acțiunii în timpul Războiului Civil american a fost o alegere bună, care, probabil, a atins un punct sensibil al publicului cititor american. Pentru acest roman, autorul a fost răsplătit cu Man Booker Prize. În 2018, *Lincoln in the Bardo* a apărut și la noi, la Editura Humanitas Fiction, cu titlul *Lincoln între vieți*, în excelenta traducere a lui Radu Paraschivescu.

Romanul lui Saunders, care aduce mai degrabă cu o piesă de teatru, este scris, cum spuneam, într-un stil aparte, în care personajele sunt cele care îți descriu acțiunea, ca într-o transmisiune *live*. Cititorul află ce fac toate personajele romanului chiar de la ele însele sau de alte personaje. La fel, replicile unor personaje sunt redade de alte personaje. Din aceste motive, unui cititor neexperimentat îi poate fi dificil să meargă cu lectura prea departe. Dacă este obișnuit cu autori ca, de exemplu, Kurt Vonnegut sau William Trevor, doi povestași desăvârșiți, nu va fi deranjat de stilul lui Saunders.

Titlul american, ca și cel românesc, de altfel, sugerează, fără urmă de îndoială, atmosfera cărții, una în care moartea are un rol special. Unii critici au comparat, pe bună dreptate, *Lincoln in the Bardo* cu o altă carte foarte cunoscută din literatura americană: *Spoon River Anthology*, volumul de versuri din 1915 al lui Edgar Lee Masters. Acolo, ca și în romanul lui Saunders, vocile care povestesc sunt unele de dincolo de mormânt – vocile celor îngropați în cimitirul orașului. Ca o paranteză, una dintre aceste voci din *Spoon River* îi aparține lui Anne Rutledge, despre care se zvonește că ar fi fost prima iubire a lui Abraham Lincoln.

Iată că am dezvăluit o parte din misterul care este sugerat în titlu prin cuvântul de origine tibetană „bardo”, care denumește starea de după moarte până la următoarea reîncarnare. Însă, trebuie spus, personajele nu-și dau seama că sunt moarte, sau nu vor să conștientizeze că locul lor nu mai e în lumea celor vii. Pentru ele, cimitirul este un azil, iar criptele în care se odihnesc în timpul zilei, niște „bolnăvelnice” (cum inspirat a tradus Radu Paraschivescu). Prin urmare, ele așteaptă să se vindece pentru a fi lăsați

apoi să se întoarcă la cei dragi. Situația este una tragică, însă umorul autorului salvează situația, fără însă a arunca totul în derizoriu.

Moartea, spuneam, are un rol special în această carte. În primul rând, personajele principale ale romanului sunt niște... fantome (sau spirite, cum vrei să le numești). În al doilea rând, dispariția lor din „azilul” în care bânuie noaptea de noapte, ar însemna, pentru ele, încă o moarte. În al treilea rând, romanul are în centru o întâmplare tragică: decesul la o vârstă fragedă a celui de al treilea fiu al lui Abraham Lincoln, William Wallace Lincoln. El este acel Lincoln aflat „între vieți”.

Acțiunea romanului are loc într-o singură noapte (amin-tind, astfel, de un alt roman celebru – *Ulysses* de James Joyce). Este vorba despre noaptea de 25 februarie 1862. De asemenea, acțiunea este plasată într-un singur loc: cimitirul Oak Hill din Georgetown, unde este înmormântat Willie Lincoln. Prin urmare, în cimitirul Oak Hill din Georgetown apare, într-o noapte, un nou personaj – un băiat de 10-11 ani, care pare a fi foarte derutat. Trei personaje pitorești îl iau sub protecția lor: Hans Vollman, Roger Bevins III și reverendul Everly Thomas. Băiatul este Willie Lincoln, care murise de curând de o febră tifoidă. Autorul întrerupe deseori acțiunea romanului, inserând citate din presa și memorialistica vremii (unele surse fiind reale, altele inventate de autor). Aflăm, astfel, că în ajunul morții băiatului, președintele Lincoln a dat un banchet fastuos la Casa Albă, gest pentru care a fost blamat. Se înțelege și de ce – America era răvășită de un război sângeros, iar fiul său era pe moarte: „O etalare nerușinată și excesivă, în vreme de război”, „Am auzit-o de câteva ori și de fiecare dată șoptit: era rău să te dedai unei asemenea veselii când Moartea însăși ți se ivise în pragul ușii, și poate dacă te-ai fi purtat mai reținut în asemenea clipe, ar fi fost mai bine” etc. O frescă a epocii se conturează din astfel de extrase – ia naștere, în acest fel, un plan secund, care decorează cu dărnicie întâmplările din cimitirul Oak Hill, alcătuind o minuțioasă dare de seamă a perioadei în care Lincoln hotărâse să lupte împotriva Sudului sclavagist.

În această poveste, Abraham Lincoln este un personaj aparte. Dacă toți morții din cimitir vorbesc nespuse de mult (atât în dialect nordic, cât și sudic, într-un curat stil faulkerian), Abraham Lincoln este singurul personaj care nu rostește niciun cuvânt. Durerea sa este mare, însă gesturile, pentru el, într-un asemenea moment, sunt îndeajuns. Își plânge fiul într-o muțenie demnă de toată admirația. La

fel cum, înduioșător, având aerul unei *pieta*, este și gestul prin care îmbrățișează, în puterea nopții, în cripta cimitirului, trupul lipsit de viață al fiului său.

Abraham Lincoln devine zala care unește ținutul celor vii de cel al morților. Datorită lui, Willie înțelege că a murit, că nu mai are de ce să aștepte în acel „azil”, pitit pe timpul zilei în „bolnăvelnic”. În jurul lui Abraham Lincoln se strânge o mare de spirite, iar fiecare din aceste spirite ține să-și spună povestea în speranța că totuși „omul cel înalt” îi va auzi. Printre spiritele din cimitirul Oak Hill se află și foarte mulți sclavi. Ei își spun, la rândul lor, poveștile de viață, iar Abraham pare a le auzi, a fi în acord cu durerea celor mulți și asupriți.

Deși construit cu mult umor (un umor aspru, tăios, deloc facil), romanul lui Saunders este o carte despre durere: despre durerea individuală, dar și despre cea colectivă. Altfel spus, este un roman introspectiv. Cum îți asumi durerea ta, dar și durerea lumii întregi? Iată, cred eu, întrebarea care stă la baza acestei cărți. În fapt, așa cum reiese și din povestea președintelui american, viața este un șir de realizări și de eșecuri, de bucurii și de suferințe. Iată cum este descrisă de către unul dintre personaje, Hans Vollman, starea din acea noapte a Președintelui:

„Mintea lui era recent înclinată spre *durere*; spre faptul că lumea era plină de durere; că toți trudeau sub un fel de povară a durerii; că toți sufereau; că oricare-ar fi fost drumul pe care porneai în lumea asta, trebuia să încerci să-ți amintești că sufereau cu toții (niciunul mulțumit; toți nedreptățiți, neglijați, omiși, neînțeleși) și că prin urmare trebuia să faci tot posibilul să le ușurezi povara celor cu care aveai de-a face; că starea lui actuală de durere nu era numai și numai a lui, nici vorbă, ci mai degrabă fusese simțită – și încă mai avea să fie – de o mulțime de alți oameni, din toate timpurile, din fiecare timp, și nu avea voie să fie prelungită

sau exagerată, fiindcă, în starea asta, el nu putea fi de folos nimănui și, dat fiind că poziția lui în lume îl făcea fie de mare ajutor, fie extrem de dăunător, nu se cădea să se dea în lături dacă avea alte soluții.”

Cei din cimitir au evitat Judecata finală. Erau morți, dar refuzau să părăsească această lume, tocmai din teama de a nu trece prin judecata divină care i-ar fi pus față în față mai ales cu neîmplinirile lor, cu răutățile lor, cu ignoranța lor. Aș mai adăuga aici, cu lipsa lor de curaj în fața datoriei. Abraham Lincoln, bănuiesc, nu avea de ce să evite, atunci când a părăsit această lume, judecata divină. Romanul lui Saunders nu este unul cu tentă morală sau etică, dar nici nu ocolește dilemele de acest fel. Opus președintelui american este personajul reverendului Everly Thomas, care, condamnat la chinurile iadului, va fugi înainte de a fi trimis acolo. El era singurul care văzuse ce se va întâmpla. În roman nu ni se dezvăluie unde a ajuns în cele din urmă sufletul reverendului, deși acesta a luptat pentru a salva sufletul lui Willie Lincoln din ghearele acelor spirite care l-ar fi ținut pe vecie în purgatoriul din cimitirul Oak Hill.

Lincoln in the Bardo (Lincoln între vieți) este un roman complex, plurivocal, experimental și foarte bine ancorat în imaginarul american legat de Războiul Civil. Unele voci răutăcioase ar susține că da, este mult prea americanesc pentru gustul lor. Totuși, romanul lui Saunders sondează într-un mod inventiv, complex, acele zone întunecate ale sufletului omenesc, zone reprimate din cauza durerii sau, pur și simplu, ignorate, ceea ce îi dă o măreție puțin întâlnită în literatura actuală, mai ales în cea bazată în principal pe experiment.

Pessoa

*George Saunders, *Lincoln între vieți*, traducere din engleză de Radu Paraschivescu, Editura Humanitas Fiction, București, 2018.